

Моравски стил: Манастир Велуће

Текст приредила: Сандра Вујошевић

Увод. Крајем XIV века, економски, политички и културни центар, под притиском Турака, премешта се на север у долину Велике и Западне Мораве. Захваљујући богатству земље и трговини с Приморјем, развија се културни живот који се манифестује у зградњи цркава.

Моравски стил. Моравски стил у српској архитектури током средњег века, обухвата временски период од седме деценије XIV (често се као преломни догађај узима Маричка битка 1371) до 1459. године односно до пада Србије под османлијску власт, док симболички почетак епохе означава Лазарево подизање Раванице (1375—1377) и Лазарице (1377—1388). Сам стил је назив добио по реци Морави у чијем сливу су подизани сакрални објекти. Основну карактеристику овог стила представља основа цркве у облику тролиста односно триконхоса која је заправо црква са основом уписаног крста (нормалног и сажетог), као у Вардарском стилу, којој су, уз олтарску, придодате две певничке апсиде са јужне и северне стране по узору на светогорске манастире. Код нормалне основе цркве, унутрашњост је иста као код Вардарског стила, док код сажете основе постоје неке разлике. По својој спољашњој обради грађевине Моравског стила су веома сличне онима из Вардарског стила, јер користе сиво или жућкасто камење и црвене опеке, мада има и оних са малтерисаним фасадама (Раваница). Међутим, за разлику од Вардарског стила у коме нису увек камење и опеке уграђивани тако да формирају украсне шаре, у Моравском је то обавеза, поготово највишег појаса. Поред тога, врло чест случај је и употреба камених розета, као и рељефа који покривају све оквири портала, прозора, лукове. Стил, сам по себи, представља аутентични српски стил, за разлику од Рашког и Вардарског који су настајали под директним утицајем Романике односно архитектуре у Византији. Исто важи и за поље фрескосликарства на коме је развијен нови српски стил за који Давид Талбот Рајс каже да је присан осећајан, можда ефемизиран, али допадљив. Током овог периода, развијала се и фортификациона архитектура у склопу које су настале две највеће тврђаве на тлу Србије. Током прве четвртине XV века је деспот Стефан подигао Београдску тврђаву, да би током друге деспот Ђурађ подигао Смедеревски Град.

Манастир Велуће. Манастир Велуће налази се код Трстеника у области Расина у близини Западне Мораве. Задужбина је непознате племићке породице чији су портрети насликани у храму. Црква је типична грађевина Моравског градитељства, најближа је архитектури и скулптури цркве Лазарице у Крушевцу. Фасаде су декоративно украшене каменим рељефима са двочланим преплетом и зооморфним мотивима. (*објаснити зооморфне мотиве!*). У време Кнеза Милоша 1833. године црква је обновљена и

осликане су спољашње горње партије храма. Што се тиче сликарства унутрашњост је осликана вероватно у исто време када је црква изграђена. Теме фресака у Наусу су уобичајене и то су велики празници, страдање Христово, две композиције из Богородичиног живота и појединачно насликане фигуре светитеља. У припрати је наликан Страшни суд са интересантним појединачним детаљима као нпр. персонификација Земље. Поред страшног суда у припрати се још налазе и портрети непознатих Ктитора супружника са четири сина чија су имена још увек читљива а звали су се Константин, Братан, Дејан и Оливер. Ово сликарство Моравског стила обилује декоративношћу и мноштвом орнамената али је ипак слабијег квалитета у односу на остале манастире Моравске скупине. Плитко резани рељеф у камену осликан је преплетима цик цак линијама поткровним и нижим хоризонталним венцима, камене розете исечене у Пешчару и уграђене у стране коцкастог постоља кубета. Релефи са птицама и аждајама налазе се у оквирима прозора.

Речник појмова:

Текст приредила: Сандра Вујошевић

Апсида; у сакралној архитектури апсида је источни део храма у коме је смештен олтар

Архиволта; полукружни [лук](#) који спаја два стуба

Купола; полулоптасти извод изнад просторије, која има основу облика [кружнице](#) или [квадрата](#). То је основни сферни лук који је стваран од дела кугле или друге ротационе површине изнад квадратног или многоугаоног полигона као основе.

Нартекс или **припрата;** [западни](#) улазни део [православне цркве](#) који је од остатка цркве одвојен зидом и вратима. Настао је из функционалних разлога за потребе вршења службе.

Наос; у православљу означава део цркве (храма) где се налазе верници током [обрета](#). Од [олтара](#) је одвојен [иконостасом](#).

Пандантиф; конструктивни елемент на који се ослања купола.

Розета; архитектонски елемент декорације у облику [ружиног](#) цвета са стилизованим латицама који се примјењује од [романике](#). Најчешће као украсни [прозор](#) на [црквама](#) и [дворанама](#).

Свод; хоризонтална самостална [грађевинска](#) и [архитектонска конструкција](#), која у пресеку има лучни облик.

Триконхос; грађевина са основом у облику тролиста.

Појмови из иконографије:

Текст приредила: Сандра Вујошевић

Ваведење Богородице; један од дванаест великих празника. Означава улазак (уведење) Богородице у храм. У сликарству обично се представља Богородица као трогодишње дете које се степеницама успиње у Храм, пружајући руке ка првосвештенику Захарији. Иза ње сликају се њени родитељи и девојке које носе свеће.

Арханђел Михаило; један од седам Арханђела. Скоро увек је представљен као војсковођа одевен у ратничко одело док у рукама држи копље, мач или штит.

Страшни суд; представља изводе из Библије, односно из Јеванђеља по Матеју и Луки у којима се говори о другом доласку Христовом и његовом коначном суду свим народима.

Пророк; у Библијском смислу означава човека који у Божије име преноси људима његове поруке.

Мученик/Мартир; у Хришћанству је човек који свесно подноси патњу па чак и смрт због вере у Бога.

Стефан Првомученик; један од седам Архиђакона које су апостоли рукоположили и поставили у службу помагања сиротињи у Јерусалиму. Први је мученик који је страдао за Хришћанство. У Српској Православној Цркви посебно је поштован јер је био заштитник династије Немањића, и по њему је сваки од осам краљева Немањића испред свог имена имао титулу Стефан.

Свети Симеон Српски; био је велики Жупан Рашке и родоначелник династије Немањића. У монаштву је добио име Симеон а у сликарству се слика као старији човек дуге седе браде у монашкој одежди.

Свети Сава Српски; први српски Архиепископ син Стефана Немање. Обично се представља као архиепископ са затвореним јеванђељем у руци.

Ктиторски портрет

Пророци

Арханђел Михаило

Ваведење

Беогородица на престолу, Стефан Првомученик,
Свети Сава Српски и Свети Симеон

деталј из Страшног суда